

6D042000 – «Сәулет» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD) ғылыми дәрежесін алуға арналған
Амангелдіқызы Раушанның
«Қазақстанның ірі қалаларының мысалында өнеркәсіптік
ғимараттарды сәулеттік қайта жаңарту»
тақырыбына жазылған диссертациясына

АННОТАЦИЯ

Тақырыптың өзектілігі. Қолайлы орта мен сапалы инфрақұрылым құру Қазақстанның 2025 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспарларында баяндалған. Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметін жүзеге асырған кезде мекендейтін және тіршілік ететін қолайлы ортаны қамтамасыз ету басымдық болып табылады. [1]. «Азаматтардың елді мекендердегі қолайлы ортаға құқықтары» Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» 2015 жылғы 28 қазандағы № 366-V Заңында сипатталған [2].

Бұл диссертациялық зерттеу Қазақстан халқын өзінің бай мәдени мұрасымен және шығармашылық әлеуетімен Қазақстан Республикасының әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына кіру жөніндегі мақсатқа қол жеткізуге шоғырландыруға арналған жаңа мәдени саясат пен «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын дамытуға қолдау көрсету шеңберінде орындалды.

Қарқынды кенттену және экономикалық шынайылықтың өзгеруі жағдайында өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың өзектілігі барған сайын байқалады. Өнеркәсіптік құрылысқа бай Қазақстан ескі өнеркәсіптік нысандарды пайдалануды оңтайландыруға байланысты сын-қатерлерге тап болады. Бір кездері экономикалық өркендеудің негізі болған олардың көпшілігі бүгінгі күні тозуға ұшырады және жаңартуды, бейімдеуді немесе толық қайта құруды қажет етеді. Сәулеттік қайта жаңарту процесі тарихи бірегейлікті сақтап қана қоймай, сонымен қатар қоғамның заманауи қажеттіліктерін қанағаттандыратын жаңа қалалық кеңістіктерді құрудың бірегей мүмкіндіктерін ұсынады.

Қазақстанның ірі қалаларында өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту әлеуметтік-экономикалық контекстті қалпына келтіруге және жаңа жұмыс орындарын құруға ықпал ете отырып, орнықты дамудың негізгі элементі бола алады. Зерттеу сонымен қатар ескірген өнеркәсіптік нысандарды түрлендіруге байланысты экологиялық және экономикалық артықшылықтарды, сондай-ақ жаңа функциялар мен қызметтерді біріктіру мүмкіндіктерін зерттеді. Осылайша, бұл жұмыс қалалық ортаның сапасын жақсартуға және қала тұрғындарының өмір сүру деңгейін арттыруға ықпал

ететін өнеркәсіптік ғимараттарды тиімді қайта жаңартудың сәулеттік тұжырымдамасын әзірлеуге бағытталған.

Бұл зерттеуде IICSIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) сияқты халықаралық ұйымдардың әдістері мен стратегияларына негізделген өнеркәсіптік нысандарды табысты қайта жаңартудың шетелдік тәжірибесінің мысалдары зерттелді.

Шетелдік тәжірибені зерделеу отандық өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартуға салыстырмалы талдау жүргізуге және әзірленген тұжырымдамалар мен бағдарламалардың жоқтығынан, өнеркәсіптік ғимараттарды индустриялық мұра нысандары ретінде қайта жаңарту және сақтау саласында жұмыс істейтін халықаралық ұйымдармен практикалық серіктестіктен тұратын негізгі проблемаларды анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері сәулетшілер мен қала құрылысшылары үшін ғана емес, сонымен қатар қала аумақтарының тұрақты дамуына мүдделі мемлекеттік органдар, инвесторлар және жалпы жұртшылық үшін пайдалы болады.

Зерттеу нысаны: Кенттенген қала жағдайында қайта жаңартудан кейінгі өндірістік ғимараттардың сәулеті.

Зерттеу пәні: ірі қалалардың өнеркәсіптік ғимараттарын қайта жаңартудың ұйымдастырушылық-типологиялық, сәулеттік-эстетикалық аспектілері және олардың қазіргі қалалық ортаның даму тұжырымдамасымен өзара әрекеттесу принциптері.

Зерттеудің мақсаты: қалалық ортаны дамытудың қазіргі заманғы үрдістерін ескере отырып, Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту тұжырымдамасын әзірлеу.

Зерттеудің міндеттері:

- өнеркәсіптік ғимараттардың сәулеттік-композициялық шешімдерінің ерекшеліктерін және олардың қалалық ортаның эстетикалық қасиеттерін қалыптастырудағы рөлін зерттеу;

- өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту процесінің тиімділігіне және оның орындылығына, кенттенген қала жағдайындағы тиімділігіне талдау жүргізу;

- өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың халықаралық және отандық тәжірибесін және оларды қазіргі қалалық ортаға біріктіру әдістерін талдау;

- өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың заманауи стратегиялары мен шығармашылық ізденістерін зерттеу;

- қайта жаңартудан кейін Қазақстанның өнеркәсіптік ғимараттарының ұйымдастырушылық-типологиялық және сәулеттік-эстетикалық қасиеттерін бағалауды жүргізу;

- қалалық кеңістіктердің даму тенденцияларын зерттеу;

- қалалық ортаның қазіргі заманғы даму үрдісін ескере отырып, Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту тұжырымдамасын әзірлеу.

Тақырыпты зерттеу дәрежесі:

Өндірістік ғимараттарды дамытудың теориялық аспектілері, әлеуметтік негіздері, олардың жіктелуі, өндірістік ғимараттар мен құрылыстарды жобалаудың сәулеттік-көркемдік мәселелері, сондай-ақ өндірістік ғимараттар мен құрылыстарды одан әрі дамыту перспективаларын анықтау төмендегі ғалымдардың еңбектерінде зерттелген: С.Г. Змеул, Б.А. Маханько [3], С.В. Дятков, А.П. Михеев [4], Б.Я. Орловский, Я.Б. Орловский [5], В.Ф. Вавилин, В.В. Вавилин, Н.М. Кузнецов, Н.М. Коротаев [6], С.В. Демидов, А.А. Хрусталева [7], Д.С. Рыбакова, А.С. Федотов [8], С.Г. Космериди [9].

Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту және қайта бейіндеуді зерттегендер: С.Г. Космериди [10], С.А. Туртыгина [11], О.И. Сысоева [12], В.В. Федоров, Н.Н. Федорова, Ю.В. Сухарев [13], А.Л. Шагин [14], Н.С. Шепелев, М.С. Шумилов [15].

Өнеркәсіптік аумақтарды және қала құрылысын қайта жаңартуға кешенді тәсілдің тиімді әдістері төмендегі ғалымдардың еңбектерінде зерттелген: А.А. Корнилова [16], Н.В. Старкова, И.Ю. Грин [17], В.В. Федоров [18], Н.П. Шепелев, М.С. Шумилов [19], Г.А. Потаев [20], Г.К. Садвакасова [21].

Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту бағдарламалары ТИССИ-ИСОМОС халықаралық ұйымының ғылыми еңбектерінде, Нижнетагил Хартиясында, Дублин принциптерінде көрсетілген [22, 23].

Қалалық ортаның қалыптасуындағы эстетикалық факторларды зерттегендер: К. Зитте [24], З. Гидион [25], К. Линч [26], Л. Корбюзье [27], А.Э Гутнов [28], В.Л. Глазычев [29], А.В. Иконников [30], А.Г. Раппапорт, [31], А.Р. Сабитов [32], А.В. Степанов, Г.И. Иванова, Н.Н. Нечаев [33], В.Л. Глазычев, Г.А. Гольц және басқалар [34], Г.Б. Забельшанский, Г.Б. Минервин [35], Д. Джекобс [36], С.Р. Jeffery [37], J. Harfst, A. Wust, R. Nadler [38], М.С. Штиглиц және басқалар [39].

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басындағы Қазақстанның әртүрлі сәулет-қала құрылысы аспектілері төмендегі ғалымдардың еңбектерінде зерттелген: Б.А. Глаудинов [40], А.Ж. Абилов [41], Б.У. Куспанғалиев [42], К.И. Самойлов [43], Н.Ж. Козбагарова [44], Г.С. Абдрасилова [45], Д.Е. Сарсембаева [46], Ж.Ж. Төлеген [47], А.И. Турекулова [48], Э.Т. Данибекова [49].

Зерттеудің ғылыми жаңалығы функцияларды жаңарту процесін, Қазақстанның өнеркәсіптік ғимараттарын сақтау тәжірибесін зерттеуде және қазіргі заманғы қалалардың стратегиялық дамуының маңызды аспектісі болып табылатын ортаның эстетикалық, жайлылық қасиеттерін арттыруға ықпал ететін әр өңірдің тарихындағы аса маңызды құбылыс ретінде қарастыратын өнеркәсіптік нысандарды жаңартудың теориялық тұжырымдамасын әзірлеуде жатыр.

Диссертациялық зерттеу нәтижелерінің дұрыстығы зерттеудің көп қырлы әдісімен, кең эмпирикалық базамен және егжей-тегжейлі талдаумен қамтамасыз етіледі, бұл алынған тұжырымдарды практика үшін сенімді және өзекті етеді.

- Жалпы трендтер мен айырмашылықтарды анықтау үшін Қазақстанның әртүрлі қалаларынан қайта жаңарту мысалдарын салыстыру жүргізілді;

- Жаңартудан кейін ғимараттардың жайлы қасиеттерін бағалау және пікір алу үшін тұрғындар арасында әлеуметтік сауалнама жүргізілді.

Нәтижелер ғылыми конференцияларда ұсынылды, бұл сәулет саласындағы кәсіби мамандардан пікірлер мен түсініктер алуға мүмкіндік берді.

Зерттеудің әдіснамалық негізі кешенді тәсіл болып табылады, ол төмендегілерді қамтиды:

Өнеркәсіптік ғимараттарды жобалауға арналған ғылыми-теориялық материалдарды зерделеу, өнеркәсіптік нысандарды қайта жаңартуға арналған халықаралық ұйымдардың реттеуші құжаттарымен танысу;

- зерттелген теориялық материалдарды графикалық жүйелеу;

- сәулеттік-эстетикалық ұйымдастыру қағидаттарын және өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың алғышарттарын ғылыми-теориялық талдау;

- өнеркәсіптік мұраны сақтау тұжырымдамасына сәйкес қайта жаңартудан кейінгі өнеркәсіптік ғимараттардың сәулетін талдау;

- салыстырмалы әдіс - екі немесе одан да көп нысандарды (құбылыстарды, идеяларды, зерттеу нәтижелерін) салыстыру әдісі, жіктеу және типологиясын жасау мақсатында олардағы ортақтық және әртүрлілікті бөліп көрсету;

- теориялық тұжырымдама принциптерін әзірлеу кезінде эксперименттік модельдеу мен тұжырымдамалық болжаудың графоаналитикалық әдісі.

- Post Occupancy Evaluation (POE) әдісі - қоныстанғаннан/пайдалануға берілгеннен кейін ғимараттардың жайлы сапасын бағалау.

Зерттеу гипотезасы, халықаралық ұйымдардың (TICCIH, ICOMOS ЮНЕСКО) тұжырымдамаларын қолдана отырып, Қазақстанның ірі қалаларының өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту индустриялық мұраны сақтауға, бірегейлікті қалыптастыруға, қалалардың тұрақты даму стратегияларына сәйкес қалалық кеңістіктерді дамытуға ықпал етуден тұрады (ЦУР №11).

Зерттеу шектері.

1. Зерттеу қала құрылысы нысандары болып табылатын және санитарлық рұқсат етілген: тоқыма өнеркәсібі, тамақ өнеркәсібі, құрылыс индустриясы, тұрмыстық үйлер болып табылатын өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту процесін зерттеумен шектеледі.

2. Хронологиялық шектер XX-XXI ғасырлар кезеңімен белгіленеді.

3. Сәулеттік шектерге қайта жаңартудан кейін өндірістік ғимараттардың функционалды және сәулет-композициялық қайта құрулары

кіреді.

4. Географиялық шекаралар Қазақстанның ірі қалаларын қамтиды: Алматы, Астана, Шымкент және өнеркәсіптік нысандарды, оның ішінде Түркістан, Ақтау, Қостанай, Атырау, Семей, Екібастұз, Жезқазған тұрмыс үйлерінің ғимараттарын қалпына келтіру және сақтау тәжірибесін белсенді енгізетін қалалар.

Қорғауға шығарылады:

- өнеркәсіптік ғимараттардың сәулет-композициялық шешімдері үйлесімді визуалды кеңістік құруға және қала тұрғындарының өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал ете отырып, қалалық ортаның эстетикалық қасиеттерін қалыптастыруға айтарлықтай әсер ететіндігінің теориялық негіздемесі.

- аймақтық жағдайларға сәйкес келетін бірегей сәулеттік шешімдердің дамуын қамтамасыз ететін халықаралық тәжірибеде қолданылатын бейімделуді біріктіру әдістері.

- өнеркәсіптік ғимараттарды қаланың қазіргі жағдайына қарай жаңартудың қазақстандық және шетелдік тәжірибесін салыстырмалы талдау;

- заманауи стратегиялар мен шығармашылық ізденістерге негізделген өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартуды талдау;

- Алматы қаласының өнеркәсіптік ғимараттарының ұйымдастырушылық-типологиялық және сәулеттік-эстетикалық қасиеттерін қайта жаңартудан кейін бағалау;

- Қазақстанның өнеркәсіптік ғимараттарын Қазақстан қалаларының бірегейлігін қалыптастыратын сәулеттік мұра және тарихи құндылық ретінде сақтауға мүмкіндік беретін өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың стерикалық жоспарларын, бағдарламаларын, тұжырымдамалық тәсілдерін әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі.

- қалалық ортаның қазіргі заманғы дамуын ескере отырып, Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту тұжырымдамасының графикалық моделі.

Ғылыми маңыздылығы: Зерттеу сәулет өнерінің бейімделу мүмкіндіктері туралы ғылыми білімді кеңейтеді, қаланы дамыту, индустриалды қалалардағы құрылыс тұжырымдамасына сәйкес өнеркәсіптік нысандарды түрлендіруге креативті көзқарасты көрсетеді. Алынған нәтижелер қазақстандық ғалымдардың, академиялық құрылымдардың, қоғамдық ұйымдардың өнеркәсіптік нысандарды қайта жаңарту және сақтау проблемаларын зерттейтін халықаралық ұйымдармен қатысуы мен ынтымақтастығын ынталандырады. Қазақстанның өнеркәсіптік ғимараттарын қайта жаңартудың нормативтік құжаттарын, ғылыми негізделген өлшемдерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Практикалық маңыздылығы:

1. Мәдени мұраны сақтау: диссертация өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың жаңа тәсілдерін анықтауға ықпал етеді, бұл Қазақстан қалаларының сәулеттік мұрасы мен тарихи бірегейлігін сақтауға мүмкіндік береді.

2. Қалалық ортаны жақсарту: сәулеттік қайта жаңарту бойынша әзірленген ұсыныстар қалалық ортаның эстетикалық қасиеттерін жақсартуға көмектеседі, бұл азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға және туристерді тартуға ықпал етеді.

3. Заманауи технологиялардың интеграциясы: заманауи стратегиялар мен қайта жаңарту технологияларын зерттеу жобалауға инновациялық шешімдерді енгізуге мүмкіндік береді, осылайша ескірген инфрақұрылымды жаңғыртады және оның функционалдығын арттырады.

4. Экономикалық тиімділік: өнеркәсіптік нысандарды қайта жаңартудың экономикалық орындылығын талдау жергілікті билік пен инвесторларға бюджетті тиімді жоспарлауға және ресурстарды оңтайландыруға көмектеседі.

5. Жаңа функцияларға бейімделу: әзірленген теориялық тұжырымдама жаңа қоғамдық және мәдени кеңістіктерді құруға ықпал ететін ескі өнеркәсіптік нысандарды заманауи талаптарға бейімдеу бойынша оңтайлы шешімдерді табуға мүмкіндік береді.

6. Заңнамалық базаны жетілдіру: зерттеу нәтижелерін өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту және пайдалану саласындағы заңнамалық нормалар мен стандарттарды жақсарту бойынша ұсыныстар әзірлеу үшін пайдалануға болады.

7. Білім беру негізі: жұмыс сәулеттік қайта жаңарту бойынша оқу курстары мен семинарларға негіз бола алады, бұл осы саладағы мамандардың біліктілігін арттыруға ықпал етеді.

8. Пәнаралық ынтымақтастықты ынталандыру: зерттеу сәулет, қала құрылысы, әлеуметтану және экономиканы қоса алғанда, әртүрлі салалар арасындағы ынтымақтастыққа негіз бола алады, бұл қалалық ортаны жобалауда біртұтас және тиімді тәсілге әкеледі.

Осылайша, диссертацияның практикалық маңыздылығы Қазақстанның қалалық инфрақұрылымын жақсарту бойынша ғылыми-практикалық ережелерді, ұсынымдарды қалыптастыру болып табылады.

Ғылыми нәтижелерді сынақтан өткізу.

Диссертацияның негізгі ережелері халықаралық конференцияда баяндалды: «Сәулет және құрылыстағы заманауи трендтер: энергия тиімділігі, энергия үнемдеу, BIM технологиялары, қалалық орта мәселелері» (Алматы, 2020).

Жарияланымдар 7:

- ұсынылатын КОКСОН тізбесіне енгізілген ғылыми-практикалық басылымдарда, ҒЖЖБМ - 1;

- Scopus деректер базасында индекстелетін журналдарда – 2 (Civil Engineering and Architecture, «Архитектура», P 67%, CiteScore-1,2, 2022; Future Cities and Environment, P 85%, CiteScore- 3.2, 2023).

Диссертациялық зерттеу тақырыбы бойынша жарияланған ғылым мақалалар тізімі:

1. Атагулова Р. А. Реконструкция промышленных зданий и сооружений на примере города Алматы (Казахстан) // Сборник трудов / Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т; Нижний Новгород: ННГАСУ, 2019 - 412 с. - с. 32-36

2. Атагулова Р.А., Andrzej Tokajuk, Амандыкова Д.А. Ревитализация промышленных зданий как аспект устойчивого развития на примере г. Белосток // Сборник научной конференции «Современные тренды в архитектуре и строительстве: энергоэффек-вность, энергосбережение, BIM технологии, проблемы городской среды»: мат. Междунар, научно-практ. конф. - Алматы: МОК, 2020. - 601 с. - с. 69-73

3. Atagulova R. A., Moldabekov M.B., Isakhov N. Z., Myrzakhmetova S. T., Amandykova, D.A. Typology of architectural space // Journal of Emerging Trends in Engineering Research - 2020. - Vol 14. Issue 2 - ISSN 1307-9867 - P.

4. Amangeldikyzy R., Nauryzbayeva A. S., Suleyeva K., Sadvokasova G.K., Imanbayeva Z. A., Tolegen Z. Z., Sagybekova A. Folk Art Crafts Of Kazakhstan: The Concept Of Renovation Of Industrial Buildings // Turkish Journal of Computer and Mathematics Education - Vol.12 No.12 (2021) - p. 1169-1175

5. Amangeldikyzy R., Assylbekova A., Jumagaliyev T., Derbissova M., Nigmatova A., Myrzahmetova S., Imanbayeva Z. Evaluation of the Aesthetic Quality of an Industrial Building after Renovation // Civil Engineering and Architecture 10(6): 2022

6. Амангелдіқызы Р., Амандыкова Д.А., Токажук А. Народные художественные промыслы Казахстана: концепция реновации промышленных зданий // (87) 2023 - с. 7-15

7. Amangeldikyzy R., Amandykova D., Tokajuk A. Architectural Renovation of Industrial Buildings on the Example of Large Cities of Kazakhstan // Future Cities and Environment, 9(1): 6, 2023 - p. 1-15

Зерттеу нәтижелерін енгізу:

Түркістан облысының сәулет-жобалау қызметін дамытуға енгізу актісі (А Қосымшасы).

Түркістан облысының сәулет-жобалау қызметін дамытуға енгізу актісі (Б қосымшасы)

Түркістан қаласының бас сәулетшісі Р. Амангелдіқызын кәсіби қызметі және зерттеудің оң нәтижелері үшін Қазақстан Республикасы Сәулетшілер одағының мүшелігіне ұсынды (В қосымшасы).

Жұмыс құрылымы мен көлемі. Диссертациялық жұмыс кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер тізімінен (158 атау) және қосымшалардан (42 бет) тұрады. Жұмыс көлемі негізгі мәтіннің 96 бетін құрайды.

ЖҰМЫСТЫҢ НЕГІЗГІ МАЗМҰНЫ

Кіріспеде мәселенің өзектілігі және зерттеудің теориялық негізі тұжырымдалған, зерттеудің мақсаты, міндеттері, нысаны, тақырыбы мен гипотезасы көрсетілген, зерттеудің шектері мен әдістемесі, ғылыми

жаңалығы, жұмыстың теориялық және практикалық маңыздылығы анықталған.

Бірінші бөлімде: **«Қайта жаңарту -- қазіргі заманғы қаланың құрылымына өнеркәсіптік нысандарды біріктіру тәсілі ретінде»** өндірістік ғимараттардың сәулет-композициялық шешімдерін жобалау тәжірибесін зерттеді. Кенттенген қала жағдайында өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту процесінің тиімділігіне талдау жүргізілді. Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың халықаралық және отандық тәжірибесі және қаланың қазіргі жағдайына бейімделу принциптері қарастырылды.

Бірінші бөлім бойынша қорытындылар:

Өнеркәсіптік ғимараттардың сәулет-композициялық шешімдері қалалық ортаның эстетикалық келбетін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Мұндай ғимараттардың эстетикалық қасиеттері қаланың мәдени және әлеуметтік дамуына ықпал ете отырып, оның тартымдылығын едәуір арттыра алады.

Кенттену жағдайында өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту ыңғайлы қоғамдық кеңістіктердің жетіспеушілігін азайтуға және тарихи-мәдени мұраны сақтауға ықпал ететін жоғары тиімді стратегия болып табылады. Бұл процесс халықаралық тәжірибені, заманауи стратегияларды және өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту әдістерін зерттеуді қоса алғанда, кешенді тәсілді қажет етеді. Қайта жаңартудың тиімділігіне сауатты жоспарлау және жергілікті қауымдастықтарды процеске тарту арқылы қол жеткізуге болады, бұл қалалардың әлеуметтік тұрақтылығы мен тартымдылығын арттырады.

Халықаралық тәжірибе өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың әртүрлі тәсілдерін көрсетеді, соның ішінде кеңістікті пайдалану икемділігі, тұрақты технологияларды енгізу және қоғамды белсенді тарту. Мұндай ғимараттарды заманауи жағдайларға бейімдеу принциптері экологиялық тұрақтылықты, қалалық инфрақұрылыммен интеграцияны және қалалардағы өмір сапасын жақсартуға ықпал ететін көпфункционалды кеңістіктер құруды қамтиды.

Халықаралық тәжірибесі бар Қазақстандағы өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартуды салыстырмалы талдау кешенді шараларды әзірлеу, сәулеттік және әлеуметтік аспектілерді ескеретін қайта жаңарту стратегиясын әзірлеу қажеттілігі проблемасын шиеленістірді.

Екінші бөлімде: **«Қалалық кеңістіктердің сапалы дамуын ынталандыратын факторлар ретінде өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың стратегиялық әдістері мен шығармашылық тұжырымдамалары»** өнеркәсіптік ғимараттарды бейімдеудің заманауи стратегияларын, жаңа функционалды бағдарламаны кеңістіктік және көркем іске асырудың шығармашылық тұжырымдамаларын, Алматы қаласындағы «Армада» және «Гранд Парк» сауда орталығының мысалында қайта жаңартудан кейін өнеркәсіптік ғимараттардың эстетикалық қасиеттерін бағалауды талдайды.

Екінші бөлім бойынша қорытындылар:

Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартудың заманауи стратегиялары инновациялық сәулеттік шешімдер мен шығармашылық тәсілдерді қамтиды. Олардың ішінде мультифункционалдылықты, тұрақты материалдарды пайдалануды және қоғамдастықтың трансформация процесіне белсенді қатысуын атап өтуге болады. Бұл тек экономикалық жандануға ғана емес, сонымен қатар жаңа қоғамдық кеңістіктер құра отырып, қалалардың мәдени байытылуына ықпал етеді.

Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартуға арналған шығармашылық ізденістер тарихи мұраның бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар жаңа сәулеттік шешімдерге шабыт беретін өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңартуға деген қызығушылықтың артуын көрсетеді. Бұл саладағы шығармашылық ізденістер әртүрлі тәсілдерді қамтиды, мысалы: мәдени және қоғамдық кеңістіктерге, галереяларға, коворкингтерге және мәдени орталықтарға айналу. Бұл тарихи сәулетті сақтауға мүмкіндік береді және сонымен бірге қоғамның заманауи талаптарына жауап береді. Жаңғырту процесінде тұрақты құрылыс қағидаттарын пайдалану - экологиялық таза материалдарды пайдалану, энергия тұтынуды оңтайландыру және «жасыл» технологияларды енгізу. Жаңа кеңістікке бірегейлік пен сипат беру арқылы мәдени мұраны сақтауға көмектесетін ғимараттардың тарихи элементтері мен ерекшеліктерін қалпына келтіруге деген айқын ұмтылыс.

Қазақстанның өнеркәсіптік ғимараттарының ұйымдастырушылық-типологиялық және сәулеттік-эстетикалық қасиеттерін бағалау («Армада» және «Гранд Парк» СО ғимараттарының мысалында) қайта жаңартудан кейін ғимараттар интерьерінің ішкі жайлылығының қанағаттанарлық жағдайларын анықтады. Қалалық кеңістікті қабылдау, тозығы жеткен аумақты жою арқылы қала тұрғындарының өмір сүру сапасын арттыруға ықпал етеді. Алайда, өнеркәсіптік нысандарды қайта жаңарту жұртшылықты, түрлі бағыттағы мамандарды тартпай және индустриялық мұраны қайта жаңартудың халықаралық әдістерін ескерусіз жүзеге асырылды.

Үшінші бөлімде: **«Қалалық ортаны дамытудың қазіргі жағдайында Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту тұжырымдамасы»**. Қазақстан қалаларының қазіргі заманғы дамуын ескере отырып, олардың толық немесе ішінара жаңа функциясын сақтау арқылы Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік бейімдеудің теориялық моделін әзірлеуге арналған.

Үшінші бөлім бойынша қорытындылар:

Қалалық кеңістіктердің даму тенденциялары халықтың әртүрлі топтары үшін жайлылық пен қолжетімділікті қамтамасыз ететін біріктірілген, көп функционалды аймақтарды құруға қызығушылықтың артып келе жатқанын көрсетеді. Бұл тенденциялар өнеркәсіптік аймақтарды бизнесті, мәдени бастамаларды және демалысты дамыту алаңы ретінде белсенді пайдалануды қамтиды, бұл сәулеттік жоспарлауда икемділікті қажет етеді.

Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын жаңа функцияларға сәулеттік бейімдеудің теориялық тұжырымдамасын әзірлеу тұрақты даму және қалалық

эстетика қағидаттарына негізделеді. Функционалдық аспектілер ғана емес, сонымен қатар мәдени, тарихи және әлеуметтік контекстер де ескеріледі, бұл нысандардың қазіргі қалалық кеңістікке үйлесімді интеграциясын жасайды.

Өнеркәсіптік нысандарды қайта жаңартудың ұсынылып отырған тұжырымдамасы білім беру негізіне, пікірталас алаңдарына, мұражай функцияларын қоғамдық өмір орталығымен біріктіруге негізделеді, онда адамдар кездесуге, қарым-қатынас жасауға, бос уақытын өткізуге және түрлі іс-шараларға қатысуға, сол арқылы қалалық мәдениеттің әлеуметтік интеграциясы мен дамуына ықпал етеді. Өнеркәсіптік ғимараттарды функционалды қайта жаңартудың бұл принципі пәнаралық ынтымақтастықты ынталандырады, сәулет, қала құрылысы, әлеуметтану және экономиканы қоса алғанда, әртүрлі пәндер арасындағы ынтымақтастық алаңына айналады, бұл қалалық ортаны жобалауда біртұтас және тиімді тәсілге әкеледі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осылайша, халықаралық ұйымдардың (ТІССІН, ІСОМОС ЮНЕСКО) тұжырымдамаларын қолдана отырып, Қазақстанның ірі қалаларының өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік қайта жаңарту индустриялық мұраны сақтауға, бірегейлікті қалыптастыруға және қаланың орнықты даму стратегияларына сәйкес қалалық кеңістіктерді дамытуға ықпал етеді деген гипотеза расталады.

Қазақстанның ірі қалаларының мысалында өнеркәсіптік ғимараттарды сәулеттік қайта жаңарту тақырыбын зерттеу барысында өнеркәсіптік нысандардың ағымдағы жай-күйіне, сондай-ақ олардың қалалық контексте одан әрі пайдалану әлеуетіне кешенді бағалау жүргізілді.

Талдау көрсеткендей, кеңестік дәуірде салынған өнеркәсіптік ғимараттардың едәуір бөлігі өзінің құрылымдық тұтастығын сақтап қана қоймай, қазіргі заманғы талаптарға бейімделу үшін жоғары әлеуетке ие. Қайта жаңарту принциптерін қолдану сәулет ортасының эстетикасын жақсартуды ғана емес, сонымен қатар жаңа қоғамдық кеңістіктер, кеңселер мен мәдени орталықтар құру сияқты әлеуметтік мәселелерді шешуді де талап етеді, бұл өз кезегінде қала тұрғындарының өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Бұл диссертациялық зерттеу қала құрылысы тәжірибесін түрлендіру және жоғалған өндірістік кеңістіктерді қала өмірінің жалпы контекстіне біріктіру құралы ретінде қайта жаңарту тұжырымдамасының маңыздылығын көрсетеді. Даму нәтижелері үйлесімді және өміршең қалалық ортаны құруға бағытталған әрі қарайғы зерттеулер мен практикалық ұсыныстар үшін негіз бола алады.

Табысты жаңару мысалдарын, әлемнің ірі қалаларындағы өнеркәсіптік ғимараттарды талдау барысында табыстың негізгі факторлары: сәулеттік шешімдерді жаңа қоғамдық талаптарға бейімдеу, жобалау және іске асыру процесіне жергілікті қауымдастықтарды тарту, сондай-ақ сәулет, экология

және әлеуметтік саясат элементтерін біріктіруде пәнаралық тәсіл болып табылатыны анықталды.

Өнеркәсіптік ғимараттарды қайта жаңарту тарихи-мәдени контекстке, экономикалық орындылыққа және экологиялық тұрақтылыққа назар аударуды қамтитын кешенді тәсіл болған жағдайда ғана мүмкін болады. Сондай-ақ, жергілікті тұрғындардың қажеттіліктерін ескеру және жаңа қоғамдық кеңістіктерді олардың қажеттіліктері мен мүдделеріне бейімдеу маңызды, бұл тұрақты даму мен әлеуметтік әділеттілік принциптеріне сәйкес келеді.

Зерттеу сонымен қатар жергілікті биліктің, сәулетшілердің және қоғамның қайта құру процесіне қатысуының маңыздылығын анықтады. Осы мүдделі тараптар арасындағы тиімді өзара іс-қимыл тарихи және мәдени аспектілерді ескеруге, сондай-ақ қалалық инфрақұрылымның тұрақты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жиналған деректер мен әзірленген тұжырымдама негізінде өнеркәсіптік ғимараттарды сәулеттік қайта жаңарту Қазақстанның урбанистік саясатын дамытуда стратегиялық маңызы бар деп айтуға болады. Бұл бастамалар тарихи мұраны сақтап қана қоймай, экономикалық өсуге және аймаққа инвестиция тартуға жаңа мүмкіндіктер ашады.

Қорытындылай келе, сәулеттік қайта жаңарту қазіргі заманның синтегеуріндері мен болашақ ұрпақтың қажеттіліктеріне жауап беретін неғұрлым үйлесімді және функционалды қалалық ортаны құруға қажетті қадам болып табылатынын атап өтуге болады. Зерттеу нәтижесінде жасалған тұжырымдаманы осы саладағы қосымша зерттеулер мен практикалық іс-шаралар үшін негіз ретінде пайдалануға болады.

Зерттеу нәтижесінде қойылған мақсатқа қол жеткізілді және тұрғындардың қажеттіліктері мен қалауларын және жайлы, қауіпсіз орта құру талаптарын, индустриялық мұраны қайта жаңартуға және сақтауға негізделген креативті қалалық кеңістіктерді қалыптастыру әдістерін ескеретін Қазақстанның өнеркәсіптік нысандарын сәулеттік жаңарту тұжырымдамасы әзірленді.

Осылайша, ұсынылған тұжырымдама Қазақстанның ірі қалаларының тұрақты дамуының заманауи талаптарына жауап беретін өнеркәсіптік ғимараттарды мәдени, әлеуметтік және экономикалық пайдалану аспектілерін қамтитын интеграцияланған сипатқа ие.

Қойылған міндеттерді шешу қолданыстағы өнеркәсіптік нысандарды тиімді қайта жаңартуға бағытталған шығармашылық ізденістерді іске асыруға мүмкіндік беретін қазақстандық шындық үшін қолданылатын қағидаттарды тұжырымдауға мүмкіндік берді, сәулетшілер мен қала құрылысшылары үшін жайлы және эстетикалық тартымды қалалық орта құруда жаңа көкжиектер ашуға ықпал етті.

Диссертациялық зерттеу тақырыбы бойынша жарияланымдар:

1. Атагулова Р. А. Реконструкция промышленных зданий и сооружений на примере города Алматы (Казахстан) // Сборник трудов / Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т; Нижний Новгород: ННГАСУ, 2019 - 412 с. - с. 32-36
2. Атагулова Р.А., Andrzej Tokajuk, Амандыкова Д.А. Ревитализация промышленных зданий как аспект устойчивого развития на примере г. Белосток // Сборник научной конференции «Современные тренды в архитектуре и строительстве: энергоэффек-вность, энергосбережение, BIM технологии, проблемы городской среды»: мат. Междунар, научно-практ. конф. - Алматы: МОК, 2020. - 601 с. - с. 69-73
3. Atagulova R. A., Moldabekov M.B., Isakhov N. Z., Myrzakhmetova S. T., Amandykova, D.A. Typology of architectural space // Journal of Emerging Trends in Engineering Research - 2020. - Vol 14. Issue 2 - ISSN 1307-9867 - P.
4. Amangeldikyzy R., Nauryzbayeva A. S., Suleyeva K., Sadvokasova G.K., Imanbayeva Z. A., Tolegen Z. Z., Sagybekova A. Folk Art Crafts Of Kazakhstan: The Concept Of Renovation Of Industrial Buildings // Turkish Journal of Computer and Mathematics Education - Vol.12 No.12 (2021) - p. 1169-1175
5. Amangeldikyzy R., Assylbekova A., Jumagaliyev T., Derbissova M., Nigmatova A., Myrzahmetova S., Imanbayeva Z. Evaluation of the Aesthetic Quality of an Industrial Building after Renovation // Civil Engineering and Architecture 10(6): 2022
6. Амангелдіқызы Р., Амандыкова Д.А., Токажук А. Народные художественные промыслы Казахстана: концепция реновации промышленных зданий // (87) 2023 - с. 7-15
7. Amangeldikyzy R., Amandykova D., Tokajuk A. Architectural Renovation of Industrial Buildings on the Example of Large Cities of Kazakhstan // Future Cities and Environment, 9(1): 6, 2023 - p. 1-15